

“Käften Gunvald”

en kvalitativ textanalys av karaktären Gunvald Larsson i
Beckserien

2016-08-17

Aleks Kursis & Moa Lindholm

MKVA22:4, VT-2016

Medie- och kommunikationsvetenskap vid institutionen för kommunikation och medier,

Lunds Universitet

Handledare: Charlotte Nilsson

Examinator: Michael Rübsamen

Sammanfattning

“Käften Gunvald” är en textanalys av en karaktär i Beckserien utifrån ett performativitetperspektiv och normperspektiv. Den är skriven av Aleks Kursis och Moa Lindholm, enheten för medie- och kommunikationsvetenskap, vid institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet. Den här uppsatsen undersöker representation i populärkulturen och tittar på huvudkaraktären Gunvald Larsson i den svenska filmserien Beck. Utöver hur Gunvalds normbrytande beteende kommer till uttryck i filmserien tittar uppsatsen även på hur manlighet kan konstrueras i populärkultur. I uppsatsen används social normteori samt genusteoretiska begrepp som analysverktyg. I analysen konstateras det att Gunvald uppvisar traditionella könsnormer och ofta avviker från sociala normer. Andra karaktärer påtalar att han bryter mot normer men det är sällan han anpassar sitt beteende efter dessa sanktioner.

Nyckelord: Beck, genus, normer, textanalys, populärkultur

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte och frågeställningar.....	4
1.3 Tidigare forskning.....	5
2 Metod.....	6
2.1 Kvalitativ textanalys.....	6
2.2 Avgränsning och urval.....	6
2.3 Metodproblem.....	7
3 Teori.....	8
3.1 Sociala normer.....	8
3.2 Genusteori.....	9
3.3 Manlighet i populärkultur.....	10
4 Analys.....	11
4.1 Mannen på Taket.....	11
4.2 Lockpojken.....	14
4.3 Rum 302.....	16
5 Slutdiskussion.....	19
5.1 Förslag till framtida forskning.....	20
Källförteckning.....	21

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Beck, som från början är romaner skrivna av deckarparet Maj Sjöwall och Per Wahlöö, satte riktlinjer för den svenska kriminalgenren i både bok och film och är starten på en svensk framgångshistoria (Tapper 2011:17).

Det är en av få svenska filmserier som producerats sedan 1970-talet och som fortfarande produceras. 9 av 10 svenskar har sett minst en Beckfilm och med sina 34 filmer är Beck den längsta svenska filmserien genom tiderna och (C More 2014). Att distributionsformerna skiljer sig från biofilm till videofilm till streaming ger ytterligare en intressant infallsvinkel och ett bevis på att Beck-serien har ett fast grepp om den svenska publiken.

Serien handlar om kriminalkommissarie Martin Beck som tillsammans med sina kollegor löser brott. Kollegan Gunvald Larsson dök upp vid Martin Becks sida i den andra romanen ”Mannen som gick upp i rök” 1966.

Det är mycket som skiljer sig från roman till fristående filmer, de flesta karaktärer som finns med i romanerna ratas och de karaktärer som är med i filmserien är inte med i romanerna. Det som består, utöver Martin Beck själv, är Gunvald.

I både romanerna och filmerna är Gunvald den som säger vad han tycker och har många olika sidor. Han är okänslig samtidigt som han har ett stort engagemang, han är brutal men avskyr våld. Han har ett hetsigt temperament ihop med en social klumpighet och lite av en outsidermentalitet.

Det är många som menat att under mitten på 2000-talet kunde Beck-serien bytt namn till Larsson (Tapper 2011:565). När filmserien som startade 1997 pågått i några år blev Gunvald Larsson en högerpopulistisk antihjälte och en populärkulturell ikon av samma slag som Dirty Harry (Tapper 2011:556). Det såldes t-shirtar med hans ansikte och texten ”Swedish badass” under. Sverige hade hittat en ny hjälte. Man hade ett behov av en ”revolverman redo att sätta på och täppa till käften på alla mesproppar” (Tapper 2011:556).

Eftersom populärkultur är en så stor del av det mediala innehållet idag och därför präglar människors vardag är det intressant att studera detta genom olika teorier och perspektiv. Populärkulturen både uttrycker och bidrar till formandet i flertalet av känslor, attityder och tankar som en människa kan ha (Lindgren 2009:9). Utifrån medierna tolkar vi både våra jag och världen omkring oss. Populärkulturen påverkar inte bara oss människor utan även samhället i stort såsom i politiska, ekonomiska och kulturella aspekter. Populärkulturen bidrar även till att producera, reproducera och fastslå normer i samhället, bland annat representationen av könsroller och genus (Lindgren 2009:9). Dessa faktorerna gör att det är viktigt att studera populärkulturen.

Därför vill vi se närmre på det som startade swedish crime-genren och vi har riktat in oss på en karaktär som vi tror kan belysa genus i den första (och största) svenska polisberättelsen. Vi kommer därför att, utifrån ett genus- och normperspektiv, analysera normer som ryms inom representation av karaktären Gunvald Larsson i Beckfilmerna. Vi kommer göra nedslag i tre filmer mellan 1976-2015.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att undersöka genusrepresentationer och normer som konstrueras i filmserien Beck genom att se på karaktären Gunvald Larsson ur ett performativitetperspektiv och ett normperspektiv. Därmed tror vi oss kunna få en inblick för hur genus konstrueras genom stereotypa manliga karaktärstyper i populärkulturen. I representationen av Gunvald kan man hitta flera typer av ickenormativa beteenden och karaktärsdrag. Vi finner det intressant att undersöka hur dessa kommer till uttryck, inte minst eftersom Gunvald är en väldigt folkkär karaktär i populärkulturens djungel. För att undersöka detta ställs frågorna:

Vilka traditionella könsnormer kommer till uttryck i Gunvalds karaktär?

Hur kommer Gunvalds normbrytande beteende till uttryck i filmserien?

Hur reagerar de andra karaktärerna på Gunvalds normbrytande beteende?

1.3 Tidigare forskning

Det finns många analyser av genusrepresentationer och normer kring utländska serier och filmer men inte många inom swedish crime-genren. Vi anser att det finns ett tomrum, inte minst för att det är en genre som inte bara är populär här i Sverige utan även utomlands.

En analys av en utländsk serie är artikeln "A queer Analysis of HBO's Flight of the Conchords" där Kelly A. Burns och Maria J. Veri (2015) ser genom ett queerteoretiskt perspektiv på tv-serien "Flight of the Conchords". Man gör det genom kvalitativ innehållsanalys och undersöker hur traditionella könsnormer utmanas och hur man försöker gå emot heteronormen i serien. Författarna kommer fram till att serien till viss del visar på queera könsroller men till viss del ändå upprätthåller genusnormer. Burns och Veri (2015) menar trots det att Flight of the Conchords är på rätt väg och upprätthåller fler samhällskritiska inslag än andra sitcomserier.

Någon som tittat på swedish crime, dock inte ur ett genus- eller normperspektiv, är Michael Tapper. I sin bok "Snuten i skymningslandet" tar han upp sin forskning kring svenska polisberättelser i roman och film, bland annat Beck-serien. Tapper beskriver Sjöwalls och Wahlöös bokserie "Roman om ett brott" som består av 10 volymer och är startskottet för svenska polisromaner med, oftast inte så charmerande, beskrivningar av svenska folkhemmet. De är nästintill dokumentära i sin stil, en bild av folket som bygger på realism, verklighet, mänsklighet och vardag. Både romanerna och filmmanusen grundar sig i Sjöwall-Wahlöös politiska aktivism (Tapper 2011:129).

Detta blev sedan för filmregissören att leva upp till. Bo Widerberg som gjorde "Mannen på taket" sågs som en vardagsrealist och filmerna blev, såsom böckerna, dokumentära, realistiska och samhällskritiska (Tapper 2011:694). De senare Beck-filmerna (de fristående från 90-talet och framåt) har kritiserats för att ha blivit amerikaniserade med bristande realism, inautenticitet och osvenskhet (Tapper 2011:696). Dessa är inte baserade på någon av romanerna utan har bara delar av persongalleriet gemensamt med böckerna. Men både romanerna och filmerna om Beck har medverkat till att rita om samhällskartan över Sverige, från välfärdsstat till katastrofbild (Tapper 2011:25).

Tapper påvisar alltså att Beck-serien var den första i sitt slag och är ett populärkulturellt fenomen men han har inte direkt analyserat det vidare än så. Därför anser vi att det finns ett tomrum att fylla här. Det finns väldigt få som har tittat på genusrepresentationer och normer i den starka genren swedish crime vilket gör att vi ser vår chans att försöka ge en ingång till något som kan utvecklas mer.

2. Metod

2.1 Kvalitativ textanalys

För att studera våra medietexter har vi gjort en kvalitativ textanalys. Målet med vår studie var att gå in djupt i en filmserie och tolka situationer utifrån dessa. Kvalitativ metod ligger under det hermeneutiska förhållningssättet, en tolkande vetenskap (Ekström & Larsson 2010:13) och det innebär att man vill förstå och tolka världen (Östbye et al. 2004:22). Kvantitativa studier går istället ut på att mäta världen och målet med en kvantitativ analys är att hitta samband i materialet eller testa hypoteser som man satt upp på förhand, man är ute efter att belysa det generella (Östbye et al. 2004:157). Detta passade inte med vår ingång. Det kändes därför mest relevant med en kvalitativ textanalys för att kunna tolka vår data, se den underliggande och latentia innebörden och få en djupare förståelse för textens innebörd. Vi vill få förståelse för hur en filmserie återskapar genusrepresentationer och normer genom en karaktär.

2.2 Avgränsning och urval

Vi har gjort ett urval där vi valt en film från 1976 ("Mannen på Taket"), en från 1997 ("Lockpojken") och en från 2015 ("Rum 302"). Framst valde vi dessa filmer eftersom det finns en möjlighet med denna filmserien att göra ett nedslag över fyra decennier för att få syn på genusrepresentationer och normbrytande beteende. Vi gjorde urvalet utifrån att det skulle vara ungefär 20 år mellan varje film och vi valde dessa tre filmer för att de var de första i varje filmserie det året som de utkom och dessutom filmer som karaktären vi valt att titta på är med mycket. Detta möjliggör att vi kan titta på samma karaktär över 40 år. Den första och den sista filmen har slagit diverse olika rekord vilket gör dem intressanta att studera, filmen i

mitten var en som inte fått lika bra kritik eller slagit rekord vilket var ett strategiskt val så vi inte bara hade filmer som varit framgångsrika.

Vi valde en karaktär för att kunna göra en djupgående analys, med flera karaktärer hade vi inte kunnat gå på djupet. Karaktären vi valde är Gunvald Larsson som har varit med sedan första filmen och precis som vi skrev i inledningen är en väldigt omtalad sådan. Dessa faktorer bidrar till vårt val att studera just Gunvald.

Vi har transkriberat alla scener som karaktären är med i. För att få svar på våra frågeställningar och göra frågorna mätbara så valde vi att operationalisera med analysfrågor som vi ställde till materialet:

Vilka manliga könsnormer lever Gunvald upp till?

På vilket sätt är Gunvalds beteende avvikande från normen?

När får det normbrytande beteendet konsekvenser?

När och hur påtalar andra karaktärer att Gunvald avviker från normen?

Anpassar Gunvald sitt beteende efter detta och isåfall hur?

2.3 Metodproblem

Ett problem som urvalet av material kan ha för analysen är att det är för begränsat. Det skulle vara att föredra fler filmer för att få en bättre överblick över hur karaktären agerar och då kunna generalisera resultaten. Men eftersom det här är en studie som ska göra nedslag kändes det, med tanke på tid och utrymme, rätt att välja just tre. Detta kan ge en helhetsbild av filmserien men konsekvenserna av vårt urval kan alltså bli att vår analys kring endast dessa tre filmer inte är representativt för hela Beck-serien.

En annan brist i urvalet är att vi operationaliserade våra frågeställningar, detta ger en övergripande bild men det kan finnas luckor eftersom inte varje infallsvinkel har analyserats.

Eftersom kvalitativa metoder går ut på att tolka ligger nästa metodproblem där. Tolkning kan vara komplicerat just med tanke på att det är subjektivt. Man kan göra olika tolkningar av samma sak. Det största problemet med hermeneutiken är att den lägger stor vikt vid

analytikerns roll och vad den har för inställning till texten. En viktig insikt att göra inför att man ska genomföra en textanalys är att se på sina egna fördomar och sin förförståelse om ett ämne. Det kan alltså finnas en subjektivitet som riskerar att man bortser från belägg som pekar åt andra hållet än det man väntar sig (Ekström & Larsson 2010:16). Dock kan vi inte skaka av oss dessa fördomar men vi kan genom självreflektion vara medvetna om det och vi kan dessutom använda oss av dessa erfarenheter när vi tittar på textens mening och tolka med hjälp utav dem (Östbye et al. 2004:71).

3. Teori

3.1 Sociala normer

Matthias Baier & Måns Svensson (2009) har tittat mycket på Håkan Hydéns bok Normvetenskap från 2002 och influerats av hans tankar kring sociala normer. Men författarna har, enligt deras mening, utvecklat begreppet ytterligare och fyllt i tomrum. Deras definition av social norm är socialt reproducerade imperativ uppfattade som förväntningar av individen. Helt enkelt att en norm är en handlingsanvisning, det är människans uppfattning avseende omgivningens förväntningar kring det egna beteendet (Baier & Svensson 2009:70). Sociala normer ger förutsättningar för att se vad som är ”normalt” och ”rätt” beteende (Baier & Svensson 2009:48).

Bryter man mot de sociala normerna följer oftast konsekvenser, så kallade sanktioner (Baier & Svensson 2009:145). Den enklaste av dessa är att någon påpekar att man gör fel. Sociala sanktioner kan också vara positiva, att någon visar uppskattning när man gör rätt (Baier & Svensson 2009:148). Men eftersom att göra det ”rätta” är det ”normala” och att man då handlar efter normen är det mycket vanligare att sanktionerna är negativa. Naturliga sanktioner innebär att konsekvensen kommer automatiskt och inte behöver utföras av någon medan skuld är den man lägger på sig själv och skam är den som uppstår inför andra (Baier & Svensson 2009:145).

En viktig del av normer är att de distribuerar makt (Baier & Svensson 2009:179), vid en social norm kan man välja om man vill följa eller inte men då får man också ta kostnaden för normbrottet genom sanktionen. Detta innebär att oavsett om man följer normen eller inte får

man betala ett pris och då har makt ändå utövats. Antingen rättar du dig efter normen eller bär du kostnaden för sanktionen.

En utbredd uppsättning normer innefattar kön och relationerna mellan dem, det vi kallar genusnormer (Baier & Svensson 2009:92). Det innebär att strukturer i samhället reproduceras bland annat genom de normer som talar om för oss hur en kvinna eller man ska uppträda och hur relationerna mellan dessa genus ska vara.

3.2 Genusteori

Könsskapande sker inom ett normsystem (Elvin-Nowak & Thomsson 2003:29). När forskare och andra experter pratar om kön använder de gärna begreppet genus för att tydliggöra att det är något man gör och inget man är (Elvin-Nowak & Thomsson 2003:16). Tidigare beskrevs genus som det sociala könet och var kulturellt och socialt konstruerat medan kön ansågs vara det biologiskt bestämda (Fagerström & Nilson 2008:7).

Genusforskaren Judith Butler menar att kön inte är ett naturfast varande, utan ett aktivt handlande och att kön konstrueras i förhållande till sociala relationer. Således är genus performativt – någonting du gör vid specifika tillfällen, snarare än beständiga egenskaper du har. Att könet är performativt innebär att det är något som skapas genom att det iscensätts likt en föreställning. Uttrycket kommer således från engelskans ”performance” (Ganetz 2008:59). Det finns inte en sorts man/kvinna eller en sorts manlighet/kvinnlighet utan man bör se dessa som en social och kulturell handling (Lindgren 2009:133). Genus är därför någonting flytande, där begrepp som man, kvinna, maskulinitet och femininitet inte är handfasta för att definiera en person, utan kan sammanblandas för att beskriva en person (Butler 2007:56).

Genus beskriver en struktur, en social och kulturell mall med förväntningar som utgår från biologiskt kön. Dessa strukturer skapas, upprätthålls och återskapas (Roth 2011:14). Samhället ses som ett patriarkalt och strukturellt system som ordnar människor efter vilket kön de har. Män sätts högre och tilldelas mer resurser och makt än kvinnor (Elvin-Nowak & Thomsson 2003:36). Det finns flera begrepp för detta såsom “genusordning”, “genussystem” och “könsmaktssystem” (Roth 2011:15). Dessa begrepp grundar sig i två delar: mannen som

norm och isärhållandets logik. Isärhållandets logik innebär att man håller isär olika och skapar olika dikotomier såsom t.ex. kvinnor och män, normal och onormal. Mannen som norm innebär att det finns en hierarki där män är överordnade och kvinnor underordnade (Elvin-Nowak & Thomsson 2003:46).

3.3 Manlighet i populärkultur

Kriminaldrama är en av de mest mansdominerade TV-genrerna, starkt förknippad med att producera traditionella könsroller. Manlighet är centralt i kriminaldrama eftersom dess ingredienser stämmer överens med traditionell manlighet: maktutövande, våld, aggression och att tänja på gränserna (Milestone & Meyer 2012:138). Hjaltemod fyller en stor funktion i traditionell manlighet liksom engagemang i heroiska situationer (Milestone & Meyer 2012:124).

Katie Milestone och Anneke Meyer (2012:113) menar på att det inte går att urskilja en urtyp av manlighet i kriminaldraman. Istället lyfter de fram tre traditionella manlighetstyper: *den gamle mannen*, *den nya mannen* och *den nya grabben*.

Den gamle mannen kommer från en traditionell syn på manlighet, som särskilt framträdde under 40- och 50-talet. Denne uppvisar egenskaper såsom att vara stark, aktiv, kraftfull, auktoritär, hård, tävlingsinriktad och våldsam, men visar inte upp känslor eller känslsamhet. Att besitta makt är generellt genomgående, vilket ofta är institutionaliserat i form av höga professioner där viktiga beslut fattas, som formar samhället. Men makten är även av social karaktär då mannen bestämmer såväl på sin arbetsplats som i sitt hem (Meyer & Milestone 2012:114). Homosexualitet ses som feminint och både sexism och homofobi är genomgående (Meyer & Milestone 2012:115).

Den nya mannen är i kontakt med sina feminina sidor. Han är omtänksam, känslsam och emotionellt kompetent. *Den nya mannen* är inte sexistisk och betraktar inte kvinnor som objekt utan tror på jämställdhet, till skillnad från *den gamle mannen*. Att tillskriva sitt jobb eller sin sociala klass i sin identitet är till skillnad från *den gamle mannen* inte av någon vikt (Meyer & Milestone 2012:116).

Den nya grabben har ett omoget beteende som är grabbigt och macho. I likhet med *den gamle mannen* är han homofobisk och har en sexistisk och objektifierande kvinnosyn. Machomannen har en föråldrad syn på kvinnor, är tuff och känslökall och mycket av det som förr sågs som normativt manligt uppträdande ses idag som ett sätt för att hålla kvinnor nere. Detta genomsyras i barnsliga skämt, vilket är en del av denna grabbiga jargongen, liksom att vara ironisk och skämtsam. Han varken tänker eller pratar han om problem eller allvarliga ämnen, utan är bara ute efter att ha kul (Meyer & Milestone 2012:118).

4. Analys

Vi kommer här analysera var film för sig för att kunna mynna ut i en sammanfattning av karaktären i slutdiskussionen. Därför kommer vi analysera scener genom genus- och normteori. Scenerna är exempel på hur genusrepresentationer konstrueras i filmserien men även hur Gunvalds normbrytande beteende kommer till uttryck och hur andra karaktärer förhåller sig till hans normbrytande.

4.1 Mannen på Taket

“Mannen på taket” hade premiär den 1 oktober 1976 och sågs av 710 746 på bio. Detta i en tid då de flesta filmer hade färre än 50 000 besökare. Den är producerad av Svenska filminstitutet och är baserad på den sjunde boken “Den vedervärdige mannen från Säffle” i bokserien “Roman om ett brott”. Filmen exporterades till 40 länder och tilldelades en Guldbagge (Tapper 2011:281).

Tidigt in i filmen ser vi hur Gunvalds beteende avviker från en norm som vi upplever finns i sociala situationer. Han svarar en överordnad med “*Heil hitler*” vilket inte bara gör att den överordnade ryter ifrån utan att även hans kollegor påpekar att det var dumt gjort. Gunvald får alltså berättat för sig att han bryter mot en norm och enligt den sociala normteori som Baier & Svensson (2009:145) skriver om så krävs det att den som bryter normen får ta del av en sanktion antingen genom skamsenhet eller (just det som händer i denna scen) att normbrytaren blir tillsagd av sin omgivning för att en norm ska fylla sin funktion.

Samma sak händer när Gunvald ironiskt svarar polischefen som frågar "*Vad tycker ni vi ska göra?*". Polischefen har just begått ett stort misstag med att skicka upp flera poliser i en helikopter och en polis som hoppar ut för få fast mördaren blir skjuten till döds. "*Ja, vi skulle ju kunna släppa ner ett dussin polishundar i fallskärmar*". Beck ger honom en svart blick och säger "*Käftan Gunvald*". En sanktion som påvisar att det här beteendet är inte okej.

Ytterligare ett exempel på normbrytande beteende är när alla poliser hoppar in en ambulans eftersom mannen på taket endast skjuter på polisbilar. Gunvald som precis blivit tillsagd att man inte säger "*Heil hitler*" gör lite revolt till och öppnar bagageluckan och sätter sig på båren när bilen åker iväg. Chefen skriker "*Sluta med de där dumheterna*" men Gunvald bara ler och sitter kvar. Ett övergripande tema i de flesta Beckfilmer är att de andra karaktärerna ofta påpekar Gunvalds ickenormativa beteende. Detta kan ses som ett exempel på hur karaktärer försöker bilda en förbindelse mellan normbrottet och konsekvenserna, vilka Baier & Svensson (2009:145) benämner som sanktioner, för att få Gunvald att undvika att begå ett normbrott.

De vanligaste sanktionerna är de negativa och de tillrättavisande men precis som Bayer & Svensson (2009:148) nämner så finns det även tillfällen då positiva sanktioner ges. Under en scen står Gunvald och kollegan Kollberg över en död kropp (en poliskommissarie). Gunvald säger "*Ett av kårens största praktarslen*". Istället för att Kollberg rättar Gunvalds normbrytande beteende vilket de flesta torde göra i denna situation svarar han "*För en gångs skull är vi överens*" och accepterar normbrytandet. Detta tolkar vi att Kollberg gör eftersom han tyckte precis som Gunvald. Hade Kollberg haft en annan uppfattning om den mördade mannen hade konsekvensen av Gunvalds normbrytande beteende förmodligen blivit något helt annat.

Vi ser fler exempel på hur Gunvald gör ett övertramp i en social situation och avviker från det normativa, förväntade, beteendet. Gunvald och en av hans kollegor ska storma en lägenhet där en mördare finns. En nyfiken civilperson ute på gatan vill följa med in och berättar att han har egen pistol på sig. Gunvald accepterar förslaget. Kollegan förkastar det och berättar att det är olagligt och fel. Även här får alltså Gunvald reda på att han bryter mot det normativa beteendet. Gunvald visar också upp tydliga drag av *den gamle mannen* genom

att visa sig stark och tävlingsinriktad. Gunvalds hårdhänthet och auktoritära agerande är av sådan social karaktär att den överskuggar den annars socialt rådande maktstrukturen i arbetet (Meyer & Milestone 2012:114). Hans performance är också ett bevis på att kön konstrueras i förhållande till sociala relationer (Ganetz 2008:59) och i detta fall är det Gunvalds uppvisade styrka som ger honom den sociala makten att få sin vilja igenom i situationen.

I scenen efter ser man hur civilpersonen träffar gärningsmannen med ett skott i axeln, varpå Gunvald snabbt är och slår undan gärningsmannens vapen, innan han avstyr sin poliskollega som kommer efter för att misshandla gärningsmannen. Civilpersonen är lika hämndlysten som poliskollegan och undrar varför inte Gunvald sköt ihjäl gärningsmannen. Gunvald bryr sig inte om att svara utan frågar istället om civilpersonen har licens på sitt vapen. När han säger nej svarar Gunvald "*Då blir det tråkigheter*". Gunvald performerar traditionell manlighet genom att bete sig hjältemodigt och rädda upp situationen (Milestone & Meyer 2012:124) vilket är att uppvisa *den gamle mannens* egenskap att definiera sig via sitt yrke, då Gunvald gör rätt för sig och för en gång skull agerar efter normer. Samtidigt performerar han inte *den gamle mannen* då han tar avstånd från det våld och den aggressivitet (Meyer & Milestone 2012:114) som de andra uppvisar i situationen. Gunvalds performance genomsyras av att han är polis då han först hindrar sin kollega från övervåld och sedan påtalar för civilpersonen att hans agerande kommer att få påföljder.

Vid en överblick av dessa scener märker man att de flesta andra i filmserien försöker få Gunvald att ändra sitt normbrytande beteende. Trots detta tar han alltså nästan eller ingen notis av kritiken han får från sin omgivning och gör inga försök att anpassa sig efter vad han blir tillsagd. Baier & Svensson (2009:165) nämner att ju mer accepterad och vedertagen en norm är desto större genomslagskraft har den. Att göra som andra är att tillhöra. Gunvald torde därför vara mer välvillig att förhålla sig till en allmän accepterad norm eftersom konsekvenserna skuld och skam är faktorer som motverkar normbrytande (Baier & Svensson 2009:145).

4.2 Lockpojken

“Lockpojken” hade premiär den 27 juni 1997 och sågs av 148 496 besökare. Den är producerad av Victoria Film AS i samarbete med Filmlance International AB och är den första fristående serien Beckfilmer från och med 1997. Filmserien hade en lanseringsplan som bl.a. gick ut på att de första två av de åtta filmerna skulle visas på bio medan de övriga skulle släppas på video och dvd. Samtliga filmer skulle dock exploateras på kabelkanaler och marksänd TV.

En scen tidigt in i filmen är att rättsläkaren har läckt ut känsliga uppgifter till media bakom ryggen på polisen och Beck börjar meningen ”*Om du släpper ut ett ord till om den här utredningen ska jag....*” men avslutar inte den. Istället lutar sig Gunvald hotfullt framåt och med några centimeters avstånd från läkarens ansikte säger han “*...tvångsmata dig med nitroglycerinkabbar*” och gör en puss ut i luften innan han går. Ett normbrytande beteende som accepteras av de andra i omgivningen eftersom varken Beck, en annan poliskollega eller rättsläkaren säger något och sedan bryts scenen. Gunvald får alltså inte ta del av någon konsekvens och därför fyllde sanktionen inte sin funktion, det vill säga ingen påtalade att Gunvald bröt mot en norm (Baier & Svensson 2009:145).

Vid en scen är Beck och Gunvald ute och pratar med en som vet mer än vad han säger. Tillslut tröttnar Gunvald och börjar ta av sig och rulla upp ärmarna på skjortan. Han säger “*Kan inte du gå ut en stund?*” till Beck. Beck ger Gunvald en blick men lämnar rummet. När Gunvald sedan kommer ut från rummet frågar Beck “*Ska vi ta in honom?*” och får som svar “*Inte just nu kanske*”. Beck accepterar normbrytandet igen, här tolkar vi det som att Beck låter det gå för att han fick något ut av det, information som de med den fredliga vägen inte hade fått.

Gunvald är missnöjd med att de har förlorat ett fall i rätten. Beck påpekar att det fanns brister med utredningen. Gunvald säger “*Skitsnack, börja för fan inte försvara dem*” varpå Beck säger “*Ta det lugnt Gunvald, de gör ju bara sitt jobb. Om du ska ha den attityden varje gång vi tappar ett fall blir du jävligt snart en dålig polis*”. Här accepteras inte Gunvalds utbrott och normbrytande beteende utan ges en tydlig sanktion på beteendet. Genom hela filmserien

gör Gunvald ett val, en så kallad kostnads kalkyl (Baier & Svensson 2009:158). Han värderar vilken kostnad som blir störst vid varje situation – att inte bryta mot normen eller att ta del av kostnaden av sanktionen. Detta påvisar att det ligger en maktdimension bakom som gör att oavsett vad Gunvald väljer så ingår han i en struktur större än honom själv (Baier & Svensson 2009:179).

Efter att Beck varnat Gunvald för att hans inställning kan få negativa konsekvenser frågar Gunvald ”*Tycker du jag är en dålig polis?*”. Beck svarar ”*Nej*”. ”*I så fall tycker jag att du ska säga till*”, fortsätter Gunvald. Beck svarar inte utan pratar vidare om mordfallet.

Detta tolkar vi som ett exempel på hur Gunvald försöker anpassa sitt beteende, efter att andra karaktärer påtalat att han tenderar att vara normbrytande i sociala situationer. Han funderar här över om hans normbrytande gör honom till en dålig polis. Gunvalds performance indikerar i enlighet med *den nya mannen* att yrket definierar vem han är, men i motsats till *den nya mannen* visar han sig känslös och svag genom att bli oroad över Becks åsikt.

I en scen förhör Gunvald en spärrvakt, samtidigt som en köande man vill gå genom spärren. Gunvald går fram till honom, visar upp polisbrickan och säger: ”*Du ska bara hålla käften och stå här och vänta på din tur – du kan få en tandläkarräkning på 8000 om du inte håller käften*”. Gunvald bryter inte bara mot norm med det här beteendet i denna scenen utan visar också upp drag av *den gamle mannen* då han uppträder tufft, kraftfullt och auktoritärt. Det är en form av traditionell manlighet som återkommer i kriminaldramer då han via sin maktposition hotar med våld (Milestone & Meyer 2012:138). Samtidigt gör han detta i egenskap av polis, vilket också möjliggör maktutövningen och stärker att de egenskaper som uppträder – hans performance vid den specifika situationen – är något han gör i egenskap av sin yrkesroll (symboliserat av polisbrickan) och inte nödvändigtvis är annars (Ganetz 2008:59).

I en annan scen undrar Gunvald om Beck tänker vara den som lämnar ett förestående dödsbesked. Beck säger då ”*Tycker du det är obehagligt att prata om döden?* ”*Hur så?*” svarar Gunvald. ”*Jag gör det men jag går upp, stanna du här*” säger Beck. ”*Schysst*” svarar Gunvald. Detta är ett tillfälle där Gunvalds beteende är förenligt med *den nya grabbens* ovilja att prata allvar men där han i övrigt inte uppfyller någon typisk manlighet. Tvärtom avviker

han genom att inte vara stark och sätta jobbet först (Meyer & Milestone 2012:116) då han visar sig sårbar och känslös. Det har således uppstått en spricka ur performativiteten som inte kan lokaliseras till en typisk eller traditionell könsnorm. Likväl som performativiteten kan skapa genus kan den också destabilisera det (Ganetz 2008:60). Gunvald konstruerar olika genusframställningar i situationen då han dels undviker att prata om sina känslor kring döden men samtidigt indikerar tacksamhet över att slippa lämna dödsbeskedet. Här påvisar hur genus är ett tillstånd under aktiv konstruktion och därmed inte handfast (Connell 2009:18).

Vid ett förhör som hålls av kollegan Lena bryter Gunvald plötsligt in och brottar ner förhörspersonen. Lena säger: *"Släpp honom Gunvald"*. Gunvald svarar: *"Lägg dig förfan inte i mitt jobb"*. *"Du går för långt"*, säger Lena. *"Jag har knappt börjat"*, säger Gunvald. Lena säger inget mer till Gunvald utan vänder sig till förhörspersonen för att återgå till sin förhörsmetod. Gunvald upprätthåller härmed en genusordning då han hierarkiskt överordnar sig Lena och upprätthåller en manlig norm. Denne tar sig uttryck via *den gamle mannen* då han utövar en social makt, är auktoritär gentemot sin kvinnliga kollega och i egenskap av man bestämmer (Meyer & Milestone 2012:114). Han skapar en dikotomi genom att göra skillnad på deras jobb och betona att hans sätt att jobba inte rör Lena, trots att de är kollegor och det torde vara tvärtom.

4.3 Rum 302

"Rum 302" hade premiär på nyårsdagen 2015 och slog rekord. Enligt C Mores pressmeddelande ökade antalet tittare på kanalens streamingtjänst med tusen procent samtidigt som den slog rekord med en ökning av trehundra procent i tittarrekord för tablålagd film på C more. Bland tidigare rekordhållare finns James Bond och Hobbit (C More 2015). "Rum 302" är den första filmen utav åtta i den femte fristående serien av Beckfilmer. Alla filmer hade exklusiv premiär på C More innan de släpptes på DVD, Bluray och digitalt. (C More 2014).

I en scen tidigt in i filmen står Beck och Gunvald inne på toaletten och pratar om ett förhör. Gunvald säger *"Jag tar det"*. När han då får han en blick av Beck försätter han *"Jag är inte 30 längre – lugn och stadig"*. Beck skakar på huvudet och säger *"Du sitter med på förhöret"*

men jag sköter snacket". Till svar ger Gunvald *"Ajaj kapten"*. Vi ser alltså här exempel på hur seriens andra karaktärer, i detta fallet Beck, påpekar Gunvalds normbrytande beteende innan det egentligen har skett något, här förutsätter Beck att Gunvald ska göra någonting som bryter mot normer.

När de sedan sitter inne på förhöret slår Gunvald tillslut handen i bordet och säger *"Jag vet inte hur du vill att vi ska hantera din tystnad men jag är jäkligt trött på den"*. Beck försöker säga något och hindra honom men Gunvald säger *"Vänta vänta"* och ställer sig nära ansikte på den misstänkte. Han säger *"Du kommer åka för väpnat rån, du är misstänkt för mord och du vill inte springa in i väggen 10 gånger"*. Becks ansiktsuttryck klipps in där han ser ut som att han inte tycker det är okej, suckar, men låter det gå. Med sucken och blicken försöker Beck göra en subtil informell sanktion (Baier & Svensson 2009:147), som inte uppfattas av Gunvald. Beck förutsatte alltså från början att Gunvald skulle uppvisa ett normbrytande beteende och när han sedan bekräftar detta under förhöret låter Beck honom hållas.

Det har kommit en ny polischef med mycket pondus som inte lyssnar mycket på de underordnade. Under deras första möte med alla på kontoret menar Gunvald att de borde göra på ett visst sätt för att få tag på en misstänkt. Polischefen skjuter ner Gunvalds förslag inför alla på mötet och menar att de ska göra på ett helt annat sätt. Med tanke på historiken borde Gunvald gå emot och fortsätta hävda sin idé men istället blir han tyst. Han försöker anpassa sig efter den norm som finns i rummet, polischefen pratar och de andra nickar och håller med. Detta tolkar vi, enligt social normteori, som att han inte vill bryta mot de mönster av sanktioner som kan finnas i en sådan situation och därmed inte bli bestraffad och känna skam och fördömande (igen) ifrån både polischefen och de andra medlemmar i den sociala sfären (Baier & Svensson 2009:145).

Tillsammans med sin kollega Jenny stormar Gunvald en lägenhet och hittar en ung man blödandes på golvet. Jenny plockar upp sin mobil för att ringa en ambulans men Gunvald ryter åt henne att låta bli. Han säger till mannen att hålla käften, sluta gnälla och först svara på några frågor, innan han kan få cykla iväg till apoteket. Jenny ser förbryllad ut men ringer inte. I denna situation fyllde inte sanktionen sin funktion, det vill säga ingen påtalade att Gunvald bröt mot en norm. Som påståtts tidigare krävs det enligt den sociala normteorin att

den som bryter normen får konsekvenserna av det också, som t.ex. att känna skam och fördömande (Baier & Svensson 2009:145). Helt enkelt att blir tillrättavisad av i omgivningen för att en norm ska fylla sin funktion. Detta gör inte Jenny, kanske för att hon är ny och inte vet hur hon ska hantera situationen och Gunvalds normbrytande. Det är även ett exempel på isärhållandets logik, där Gunvald i egenskap av man hierarkiskt sätter sig över Jenny och blottlägger en skillnad i manligt och kvinnligt förhållningssätt till den blödande killen. Gunvald visar egenskaper av *den gamle mannen* såsom att vara stark och inte visa känslor, vilket är en norm som den blödande mannen avviker ifrån. Genom sitt performance upprätthåller Gunvald normen genom att underordna den femininitet och maskulinitet som annars kunnat hota könsnormen (Milestone & Meyer 2012:20).

Vid en annan scen agerar Gunvald vid genusordningen i ett samtal mellan honom och Beck. De har precis träffat den nya rättsläkaren som är kvinna. Gunvald säger så fort de kommer ut från rummet ”*Hon är snyggare än Oljelund, tycker du inte det?*”. Beck svarar ”*Jag tycker hon verkar kompetent*” och sen bryts scenen. Beck försöker inte rätta honom men ger ett diplomatiskt svar som tanken nog är att Gunvald ska se som en sanktion mot hans normbrytande beteende. Detta är också att betrakta som en omogen, grabbig jargong i enlighet med *den nya grabben*, för att upprätthålla föreställningen om traditionella könsroller (Milestone & Meyer 2012:19). Samtidigt är det ett objektifierande som kan ses som ett avväpnande skämt för att dissanonsera kön, det vill säga påvisa att det inte finns någon given koppling mellan könsidentiteter och könsperformance. Att skämta om kön är ett sätt att göra motstånd mot normativa föreställningar om vad som är manligt och kvinnligt genom att röra sig emellan dem (Roth 2011:123).

I en av de sista scener har Gunvald av en slump funnit sin systerdotter på en nattklubb mitt i veckan och förhör henne om situationen samt ett mord relaterat till nattklubben. Hon agerar oberört och anser bl.a. att offret betett sig ”slampigt”. Gunvald förklarar att det inte har med saken att göra och säger ”*Det skulle kunna hända dig också, speciellt med tanke på vilket jävla pack du umgås med där nere*”. ”*Förlåt, tänker du säga till mamma?*” svarar hon. ”*Jag tänker säga att du varit på nattbio*” säger Gunvald och syftar på den lögn systerdottern hade tänkt berätta för sin mor. Gunvald rör sig här mellan olika genusframställningar och påvisar att det är ett flytande tillstånd. Han agerar dels auktoritärt och kraftfullt som *den gamle*

mannen genom att läxa upp sin systerdotter. Samtidigt indikerar hans performance snarare *den nya mannen*, då han agerar av omtänksamhet och säger ifrån när systerdottern insinuerar att någon varit en slampa, vilket inte tyder på *den gamle mannens* homofobiska och sexistiska kvinnosyn (Meyer & Milestone 2012:116). Via sitt performance uppvisar han även emotionell kompetens genom att han inte har för avsikt att berätta för systemen om nattklubbsbesöket – det är underförstått att systerdottern är ångerfull och att Gunvald anser att hon kan besparas ytterligare en tillrättavisning.

5. Slutdiskussion

Vi har analyserat karaktären Gunvald i tre stycken Beck-filmer utifrån performativitet, samt utifrån teorin om sociala normer. Utifrån detta har vi kommit fram till några generella slutsatser.

Den första är att Gunvald uppvisar traditionella könsnormer vars grund vilar på de sociala mallarna och ett heteronormativt synsätt som genomsyrar hans agerande. Gunvald performerar mycket av *den gamle mannens* manlighet genom att utöva makt, vara auktoritär, och tuff. Men vid några tillfällen är det mest ett primärt agerande som följs upp av ett annat performance som indikerar en annan manlighet och ibland går tvärtemot *den gamle mannen*. Manlighet är inte statiskt vilket visar sig av Gunvalds flytande genusframställningar då han performerar olika manligheter i en och samma situation. Enligt Raewyn Connell är genus ett intagande av positioner utifrån vilken du vinner fördelar i olika situationer (Connell 2009:21). Gunvald utnyttjar således *den gamle mannen* som ett medel i sina performance för att dra fördel av andra performance som inte syftar till att leva upp till *den gamle mannen*.

Den andra slutsatsen fokuserar på hans normbrytande beteende. Vid ett flertal tillfällen agerar Gunvald på ett sätt, utifrån Baier & Svenssons (2009) sociala normteori, som vi tolkar som ett avvikande beteende. Detta avvikande beteende påpekades även vid otaliga tillfällen av de andra karaktärerna i filmserien. Av de andra karaktärerna ses Gunvalds beteende ibland som lite roligt, ibland som hjälpsamt och ibland som förkastligt.

Under filmseriens gång görs aldrig någon större förändring i Gunvalds beteende, detta trots de sociala sanktioner som riktas mot honom, främst från de andra karaktärerna. Hans karaktär står därför stilla i utveckling och blir därmed statisk. Sanktionerna har alltså inte någon effekt och de gånger någon ger eftergifter är de aldrig av de slag att Gunvald egentligen blir särskilt påverkad. Det handlar mest om att han blir tystad. Det är få tillfällen där Gunvald reagerar på hur andra reagerar på honom. Detta innebär att han hellre bryter mot normer och tar kostnaden för sanktionen än att ta kostnaden för att avstå från normbrytande beteende.

Trots att han ignorerar de flesta sanktioner i Beck-serien använder han dem för att inte hamna allt för långt utanför samhällets mall. Det är inte ofta han säger ifrån när han får sanktioner, de få gånger han gör det är det oftast när en kvinna säger till honom. Det är de manliga karaktärerna som oftast påpekar hans beteende men när en kvinnlig karaktär tar ton mot honom visar han tydliga tecken på att en kvinna inte ska tillrättavisa honom.

Oavsett av att vi, och de andra karaktärerna i serien, uppfattar hans beteende som normbrytande är han älskad av svenska folket. Det är troligt att det är för att han bryter normer på rätt sätt, att han slåss för det goda. Ju fler regler han bryter emot och ju mer politisk inkorrekt repliker han faller desto mer populär blir han.

5.1 Förslag till framtida forskning

Vår analys hade kunnat tolkats annorlunda av någon annan med andra referensramar eller annat socialt och kulturellt bagage. En bredare analys hade kunnat uppnås om man hade analyserat fler karaktärer, fler filmer eller fler serier inom swedish crime-genren. Det hade även gett något att göra kvalitativa intervjuer med producenterna för att få reda på tanken bakom filmserien och karaktärsskapandet. En kartläggning med hjälp av kvantitativ innehållsanalys som sedan efterföljts av djupdykningar genom kvalitativ textanalys för att få en bredare analys av filmserien hade också varit ett tänkbart tillvägagångssätt till framtida studier med mer utrymme och tid.

Källförteckning

Tryckta källor

Baier, M. & Svensson, M. (2009). *Om normer*. Malmö: Liber

Butler, J. (2007). *Genustrubbel*. Göteborg: Daidalos

Connell, R. (2009) *Om genus*. 2 uppl., Göteborg: Daidalos

Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2003). *Att göra kön: om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Bonnier

Ekström, M. & Larsson, L. (red.) (2010). *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Fagerström, L. & Nilson, M. (2008). *Genus, medier och masskultur*. Malmö: Gleerup

Ganetz, H. (2008). *Talangfabriken: iscensättningar av genus och sexualitet i svensktalang-reality*. Uppsala: Universitetsstryckeriet

Lindgren, S. (2009). *Populärkultur: teorier, metoder och analyser*. 2., [rev.] uppl. Stockholm: Liber

Milestone, K. & Meyer, A. (2012). *Gender & popular culture*. Cambridge: Polity Press.

Roth, A. (2011). *Jämställdhetsboken: från teori till praktik*. 3. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Tapper, M (2011). *Snuten i skymningslandet: svenska polisberättelser i roman och på film 1965-2010*. Lund: Nordic Academic Press.

Østbye, H. Knapskog, K. Helland, K. & Larsen, L. (2004). *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber.

Artiklar

Burns, K. & Veri, M. (2015) "A queer analysis of HBO's Flight of the Conchords". *Journal of Gender Studies*, 24:6, 605-620

Elektroniska källor

C More (2015). *Beckpremiär slår alla rekord på C More - användandet mångdubblas på alla plattformar*.

http://www.mynewsdesk.com/se/c_more_entertainment_ab/pressreleases/beckpremier-slaar-alla-rekord-paa-c-more-anvaendandet-maangdubblas-paa-alla-plattformar-1104262 [hämtad 2016-05-16]

C More (2014). *Unik urpremiär på C More för åtta nya Beck-filmer med Peter Haber*.

<http://press.cmore.se/pressrelease/show/66841> [hämtad 2016-08-01]

Filmer

Mannen på taket (1976) [film]. Regissör: Bo Widerberg. Stockholm: Svensk Filmindustri

Lockpojken (1997) [film]. Regissör: Pelle Seth. Klampenborg: Victoria Film A/S

Rum 302 (2015) [film]. Regissör: Mårten Klingberg. Stockholm: Filmlance International